

PEYAMİ SAFA'NIN ROMANLARINDA RUS İMAJI

Dr. Sinan ÇİTÇİ*

ÖZ: Milliyetçi bir yazar olarak Peyami Safa'nın Ruslara bakışında mensubu olduğu Türk milletinin, yaşayıp gördüklerinin ve okuduklarının büyük tesiri olmuştur. Peyami Safa, romanlarının hiçbirinde Rusları leitmotiv olarak ele almaz. Bununla birlikte hemen her romanında dolaylı olarak Ruslardan ve Rusya'dan bahsettiğini görürüz. Bu bahislere bütüncül bir gözle baktığımız zaman onun Ruslar hakkındaki düşüncelerini tespit etmiş oluruz. Buna göre sıradan Rus halkına acıdığını, Sovyetler Birliği'ni idare edenlerle onların Türkiye'de gönüllü ajanlığını yapan yerli tiplere de kızdığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, Türk romanı, Ruslar, Komünistler

The Image of Russians in the Novels of Peyami Safa

ABSTRACT: As a nationalist writer, Peyami Safa has been affected regarding Russians from his own Turkish nationality, life story and these were read by him. Peyami Safa doesn't take Russians as a leitmotiv in his novels. However, we see that he indirectly mentions about Russians and Russia almost in all his novels. We ascertain his thinking about Russians, when we look these mentions with the holistic view. Accordingly, we can say that he has pity on Russian people, is cross with the administrators in the Soviet Union and their native, volunteer secret agents in Turkey.

Key Words: Nationalism, Russians, communists, pity, be cross.

Giriş

Peyami Safa, hem bir edebiyatçı hem de fikir adamı olarak XX. yüzyıl Türk edebiyatının en önemli isimlerindedir. Hayatının hemen her döneminde milliyetçi kimliğiyle öne çıkan Peyami Safa'nın Rus algısını

* Odesa (Ukrayna) Millî Meçnikova Üni. Sosyal Bil. Enst. Uluslararası İlişkiler Böl. sinancitci@gmail.com

öncelikle mensubu olduğu milletin Rus algısında aramak gerekir. Çünkü hiç kimse, içinde bulunduğu zamana ve muhite bütünüyle bigâne kalmaz.

Türklerin Rus algısı, Türk–Rus ilişkilerinin başlamasıyla oluşur. Rusların Türk-Tatar devletlerine bağlı knezlikler halinde yaşadığı dönemlerde, Balkanları yurt edinmiş ve hâkimiyetini Avrupa'nın ortasına kadar genişletmiş olan Osmanlılar için Ruslar uzun zaman “rakip” veya “düşman” olmaktan ziyade “ehemmiyetsiz bir öteki” olarak görülmüştür. Altın Ordu devletinin yıkılması ve Moskova knezliğinin etrafında Rus siyasî birliğinin oluşmasıyla (Kafalı 2002: 408-409) birlikte Osmanlılar yavaş yavaş Rusların farkında olmaya başlamışlardır. Ticarî sebeplerle başlayan diplomatik ilişkilerin (Özdemir 2009: 8), siyasî ve askerî alanlara da kaymasıyla birlikte bu farkındalık, tanıma şeklini almıştır. 17. Yüzyılın sonunda I. Petro'nun yaptığı reformlarla (Leylak 1990) güçlü bir orduya sahip olan Rusya; sürekli batı, doğu ve güney istikametinde genişlemeye başlamıştır. Kırım Savaşı (1853-1856) ile Rusya'nın batıdaki ilerleyişi durdurulmuşsa da güneydeki ve doğudaki ilerleyişi durdurulamamıştır. Avrasya'daki otorite boşluğundan faydalanan Ruslar, kısa zamanda (1865'e kadar) Türkistan ve Kafkasya'daki Türk ve Müslüman kavimleri bütünüyle hâkimiyetleri altına almış olurlar. (Allen – Muratoff 1966: 102-104) Daha ziyade Türk ve Müslüman kavimlerin aleyhine gelişen (Kohn 1983: 6) Rus yöneticilerin emperyalizmi, Türklerle Ruslar arasında ikisi (1711 Prut Savaşı ile 1856 Kırım Savaşı) Türklerin lehine olmak üzere toplam dokuz savaşın yapılmasına sebep olur. (Özdemir 2009: 13) Sıcak denizlere inme, Kafkaslara sarkma ve Ortodoks Slavların hâmilliğini üstlenme teşebbüsleriyle şiddetlenen, hatta payitahta kadar uzanan savaşlar ve Rusya'nın güdümündeki isyanlar, sadece Rusya'ya idare edenlerin değil, Rus milletinin de “amansız bir düşman” olarak algılanmasına sebep olur.

1917'deki Bolşevik devrimiyle birlikte temizleme hareketi başlayınca, çar (II. Nikolay) ve ailesinin akıbetine uğramak istemeyen, çoğunluğunu Romanovların çevresindeki asillerin ve Beyaz Ordu mensubu subayların meydana getirdiği Ruslar, Kızıl Ordu'nun katliamlarından kaçarak İstanbul'a yerleşince Türkler ve Ruslar birbirlerini daha yakından tanımaya başladılar. Bu dönemde Ruslar, İstanbul'un günlük hayatındaki tesirleriyle toplumun ve aydınların zihninde derin izler bırakmış; gazete ve dergilerin yanı sıra edebî eserlere malzeme olmuşlardır. Türk toplumunun bu dönemdeki Rus algısı ise daha ziyade fakirlik, hastalık, fuhuş, kumar ve uyuşturucu çevresinde gelişmiştir. (Özdemir 2009: 90-94) Soğuk savaş yıllarında ise Rusya, bir taraftan sosyalizmin ve sosyal adaletin ithal edileceği ütopyik bir ülke, diğer taraftan da büyük bir tehlike olarak görülmüştür.

1. Bir Aydın Olarak Peyami Safa'nın Ruslara Bakışı

Peyami Safa'nın Rus algısı, genel anlamda yaşadığı devrin ve içinde bulunduğu muhitin Rus algısından çok farklı değildir. Bununla birlikte bir aydın olarak Rusları, ortalama insandan daha fazla tanıdığını da ifade etmek gerekir. Peyami Safa'nın Rus algısının oluşmasında 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ve Balkan harplerinin İstanbul'a getirdiği muhacirlerle temasının, eğitimlerini Rusya'da almış Türk aydınlarının, Ruslara esir düşmüş Türk askerlerine ait hatıraların¹, Ruslar hakkında Batı'da – özellikle Fransızca – çıkmış eserlerin, yazılı ve sesli haber ajanslarından öğrendiklerinin² ve Rus klasiklerini/aydınlarını takip etmesinin büyük tesiri olmuştur. Ayrıca 1917 Devrimi'nden sonra İstanbul'a gelen Beyaz Rusların ve Sovyetlerdeki rejimin Türkiye'de gönüllü propagandasını yapan ve daha ziyade üniversiteler ile basın yayın organlarında faaliyetlerini sürdüren “entelijansiya” ile temasının da büyük etkisi olmuştur. Peyami Safa'nın Rus halkıyla Rusya'yı idare edenleri büyük bir dikkatle birbirinden ayırdığını, halkı mağdur, mazlum ve fakir; idarecileri de zalim, bencil ve istilacı olarak gördüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Macaristan'ın Sovyet ordularınca işgal edildiği günlerde yazdığı “Rus Kahbeliği” başlıklı yazısında bu hususu şu şekilde ifade eder:

“Dünyanın hiçbir terkibi, yan yana duyduğumuz çift kelimelerden hiçbiri, mesela Avrupa medeniyeti, mesela Eyfel Kulesi, mesela akşam yemeği, mesela eşek inadı, mesela yılan zehiri, mesela sam yeli ve daha bir sürü misalden hiçbiri, şu iki kelime kadar birbirine yakışmaz: Rus kahbeliği. Bu iki kelime birbirlerine öyle bir severek çiftleşmişlerdir ki ikisini birbirinden ölüm bile ayıramaz. Ve bu hayâsız çiftin yavruladığı hileler, tuzaklar, cinayetler, katliamlar dünyanın dünkü, bugünkü ve yarınki tarihinin en silinmez lekeleri olarak kalacaktır. Rus kahbeliği! Fakat bu, Rus milletinden ziyade başına geçen müstebit Çarların, daha müstebit kızıl idarenin ve her

¹ Peyami Safa'nın yakın dostlarından Ergun Göze'nin babası Ahmet Göze, I. Dünya Savaşı'nda Ruslara esir düşmüş ve üç buçuk senelik bir esaretten sonra kaçarak yurda dönmüştür. Ergun Göze, hususî sohbetlerinde Peyami Safa'ya ve eşi Nebahat Hanım'a babasının ve arkadaşının Sibiry'a'daki esaretlerini ve bu esaretten kaçışla ilgili hatıralarını anlatmıştır. Peyami Safa, Ergun Bey'e: “Ergun bey, yaz Allah aşkına şunları” dermiş (Göze 1969: 27). Ergun Göze, daha sonra, babasının anlattığı bu hatıraları *Rusya'da Üç Esaret Yılı* adlı bir kitapta toplamıştır (Göze 1989: 109).

² *Mâhutlar* ve *Sosyalizm-Marksizm-Komünizm* adlı eserlerine baktığımız zaman Peyami Safa'nın Sovyetler Birliği'ni yerli ve yabancı kitap, dergi ve gazetelerin yanı sıra Varşova, Budapeşte, Londra ve Moskova radyoları aracılığıyla da yakından takip ettiğini görürüz.

memlekette döküntülerini gördüğümüz militan komünistlerin kahbeliğidir.” (Safa 1999b: 109)

Peyami Safa’ya göre aslında Sovyetler Birliği’ndeki diğer milletler gibi Rus halkının da acınacak hâli vardır. Çünkü Sovyetler Birliği’ndeki rejimin her anlamda en büyük mağdurlarından biri de Ruslardır. Villalarda yaşayan ve hususi otomobilleri olan imtiyazlı sınıfın yanı sıra Moskova’nın küçük bir odasında beş aile bir arada yaşayanların (Safa 1999b: 106) arasında Ruslar olduğu gibi Sibirya’daki kamplara sürülenler arasında da Rus milletinden ve Slav ırkından münevverler vardır. (Safa 1999b: 106) Dolayısıyla 1917’deki devrimle Rusya’ya komünizm gelmemiş; sadece beyaz bir çarın yerine kıvılcık bir çar, eski burjuvaların yerine de Bolşevik aristokratları geçmiştir. (Safa 1999b: 139)

2. Peyami Safa’nın Romanlarında Rusya ve Rus Algısı

Peyami Safa, hiçbir romanında leitmotiv olarak Rusları ele almaz. *Fatih Harbiye*’nin dışındaki hiçbir romanında Rus bir kahramanla (veya tiplerle) karşılaşmayız. Bununla birlikte *Fatih Harbiye*, *Bir Tereddüdün Romanı*, *Canan*, *Bir Akşamdı*, *Mahşer*, *Sözde Kızlar*, *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu*, *Biz İnsanlar* ve *Yalnızız* adlı romanlarında aktüel zamanın Rusya’sından ve Ruslarından bahseder. Rusya, hem enerji kaynakları hem de jeo-politik önemi açısından Türkiye’ye yakın ve büyük güçtür. O nedenle Rusya’daki her türlü fikrî, siyasî ve iktisadî hareketliliğin Türkiye’de derin yankıları olur. *Canan*’da Lami Bey’in vapurda karşılaştığı adam ona şunları söyler: “Rusya’da bir şeyler oluyor Lâmi Bey, Çar yolcu galiba” der ve ilave eder: “Biliyor musunuz Lâmi Bey, bu Rus meselesi borsaya hemen tesir etti. En ziyade gaz piyasası oynuyor, inip çıkıyor, dün akşam üç bin iki yüzde kaldı.” (Safa 1996: 67) *Mahşer*’de ise Rusya, rejim ithal edilecek bir ülke olarak karşımıza çıkar. Çürüğe çıkarılmış bir Çanakkale gazisi olan Nihad, namuslu ve dürüst olmasına karşılık hâmisiz olduğu için ne devlet dairelerinde ne de özel şirketlerde iş bulabilir. Tiyatroda süflörlük yapma ve Alaaddin Bey’in gazetesinde yazı yazma teşebbüsleri akim kalınca memleketi hırsızların, dolandırıcıların, dalkavukların, kâtilerin elinden kurtaracak çareyi, genç arkadaşlarıyla bir ihtilal komitesi kurmakta bulur. Çünkü memleketin ihtilalden başka bir şeyle düzeleceğine dair inancı bütünüyle kaybolmuştur. Bunun için Kadırga’da büyük bir evde 30-40 kişilik bir gençlik grubuyla ilk toplantılarını yaparlar. Heyecanlı konuşmaların ardından ihtilal teşkilatının ilk esaslarına dair müzakereler yapılır. Bu müzakerelerde, muhtemelen Mihail Bakunin, Pyotr Kropotkin ve Volin gibi “Rus anarşistlerinin usulü” esas alınır ve bütün azalar bu uğurda can vermeye hazır olduklarına yemin ederler. (Safa 1997b: 204-208) *Biz İnsanlar*’daki Süleyman ise kapitalizmin düşmanı, sosyalizmin müdafii ve tarihî maddeciliğe inanmış bir tiptir. Süleyman, bir taraftan Orhan’ın işsizliği ve parasızlığı üzerin-

den şifahî propaganda yaparken, diğer taraftan tercüme etmesi için sosyalizm propagandası yapan Fransızca kitaplar getirir. En son getirdiği kitaplardan birisi de Lenin'in "Le Communisme de Gauche" (Komünizmin Çocuk Hastalığı) adlı kitabıdır. (Safa 1998b: 333) "Şimdilik telkin safhasında" olduklarını söyleyen Süleyman, Rusya'dan ve Almanya'dan gelecek arkadaşlarıyla birlikte bir mecmua çıkarmayı da düşünmektedir. Süleyman, arkadaşlarına Rusya'da bütün şark milletlerinin temsilcilerinden oluşan kongrenin yazdığı hitabeyi okuyarak da sözlü propaganda yapar. Dost meclislerinde hislerine hâkim olamayan Süleyman, genelde bütün faaliyetlerini büyük bir gizlilik ve polis korkusu içinde yapmaktadır. (Safa 1998b: 124-143) *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'ndaki Saim de Marksist düşüncelere sahip bir üniversite öğrencisidir. Cevat Fenman (Mister Joe) isimli Yahudi dönmesi, pozitivist bir fizik öğretmenin proletaryası olan Saim, üniversitenin çoğu solcu öğrencileri gibi hiçbir yabancı dili iyice bilmeyen, meramını ifadede zorlanınca kelime uyduran, (Safa 1994: 140) düşünceleri malum ve mahdut, (Safa 1994: 84) klişeleri tekrarlamaktan başka fikri olmayan sığ bir tiptir. (Safa 1994: 33) Buna karşılık roman kahramanlarından Yahya Aziz ise metafiziğe inanan bir tiptir. Bir gün Yahya Aziz'le Ferit vapurda sosyal ve iktisadî konular üzerinde konuşurlarken Yahya Aziz, insanlığın tekrar metafiziğe ve dine dönmeye başladığını ifade eder ve ekler:

"Bugün camiler, kiliseler, sinagoglar eskisinden daha fazla insan yağınlarıyla dolup taşıyor. Rusya'da da çanların çalacağı günler yakındır. Eğer Ortodoks kilisesini bizzat Stalin ihya ederse buna hiç şaşmam." (Safa 1994: 280-281)

Bir Tereddüdün Romanı'nda ise Marksizm'le Rusya'daki rejim arasında tahmin edilemeyecek kadar büyük bir uçurum olduğunu ve Karl Marks'ın sağ olması durumunda Sovyetlerin can düşmanı kesileceğini çünkü hayatı fikirlere ve ideolojilere uydurmanın mümkün olmadığını ve "izm"ler devrinin artık bittiğini ifade eder. (Safa 1998a: 204) Peyami Safa'nın Rus imajının oluşmasında o yıllardaki milliyetçilik ve komünizm mücadelesinin ve bu mücadelede felsefî sosyalizm/komünizmden ziyade politik ve emperyal komünizmin Türkiye'de temsilciliğini yapan kişilerin – ki o, bunlara mâhutlar der³ – büyük tesiri olmuştur. *Mahutlar* ve *Sosyalizm-Marksizm-Komünizm* adlı kitapları ile romanlarındaki Rusya ve oradaki rejim hakkındaki düşünceleri arasında tam bir paralellik vardır.

³ "Gafiller ve Mahutlar" başlıklı yazısında Moskova'nın emrinde olanları "mahutlar", mahutların tesirinde kalanları da "gafiller" olarak niteler (Safa 1959: 9-10).

Peyami Safa'nın Rus imajının oluşmasındaki ikinci önemli faktör ise 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra İstanbul'a gelen Beyaz Ruslardır. Yazar, romanlarında tip çerçevesinin dışına çıkarak Beyaz Rusların yaşam tarzından da bahseder. Peyami Safa'nın Rusları bir tip çerçevesinde ele aldığı tek romanı *Fatih Harbiye*'dir. *Fatih Harbiye*'de Rus kızı sevgilisine olan sadakati ve samimiyetiyle idealize edilir. Rus kızı, gitar çalan, fakir bir Rus genciyle Beyoğlu'nun fakir odalarından birinde yaşar. Çocuk lokantalarında gitar çalarak para kazanır. Kız ise hisli ve münevver birisi olduğundan senelerce bu sefaletle katlanır. Rus kızı herkesin ehemmiyet verdiği şeylere ehemmiyet vermeyen, lükste gözü olmayan, hisli ve münevver bir kız olsa da neticede bir kadın olduğu için ihtiyaçları tatmin edilmeyince, en sonunda karşısına çıkan zengin ve güzel bir Rum genciyle Osmanbey'de bir apartmanda yaşamaya başlar. Bundan sonra refah, para ve eğlence türünden her şeye sahip olur. Balolardan çıkmayan, lüks otomobillerden inmeyen Rus kızı her türlü refah vasıtasına kavuşmasına rağmen bir türlü mutlu olamaz. Rus genci ise o kadar mağrurdur ki asgarî ücretlerle Beyoğlu'ndaki Rus lokantalarında gitar çalmasına rağmen hiç kimseye ıstırabından bahsetmez. Rus kızı tahsil görmüş bir kız olduğu için sathî şeylere kıymet vermez. Musiki, mütalaa ve samimiyet gibi hakiki güzelliklerin peşindedir. Kız, Rus genciyle yaşarken bulduğu bu şeylerin hiçbirini Rum gencinde bulamaz. Rus kızı, eski sevgilisiyle yaşarken, etrafında hep görgülü, samimi adamlar vardır. Yazar onları anlatırken şöyle der:

“İhtilalden kurtulmuş Beyaz Ruslar. Bunların hepsi fakir. Fakat hep kıymetli adamlar. Hele başlarından o kadar şey de geçince büsbütün anlayışları artmış, sefalet onları terbiye etmiş.” (Safa 1999a: 100)

Sonunda hakiki kıymetlerle medeniyetin sahte kıymetleri arasındaki farkı gören Rus kızı büyük bir hata yaptığını anlar ve Rum gencini bırakarak Rus gencine döner. Onu bir meyhanede gitar çalarken bulur. Delikanlının üzerine atılarak “bir alçak” olduğunu söyler ve kendisini affetmesini ister. Fakat Rus genci hiç cevap vermeden gitarını çalmaya devam eder. Bunun üzerine kız, kendi apartmanına döner, serencamını hikâye eden bir mektup yazar ve intihar eder. (Safa 1999a: 98-102) *Biz İnsanlar*'da ise Vedia isimindeki Türk kızı hem fizikî özellikleri hem de yaşam tarzıyla Ruslara benzetilir. Necati, Vedia'yı ilk gördüğünde Orhan'a “*Kim bu Rus kızı?*” der. Orhan ise “*Rus kızı değil o, Türk kızı*” diyerek cevap verir. Sonra Necati: “*Rus'a ne kadar benziyor! Başını tıpkı Rus kadınları gibi yapmış.*” deyince Orhan: “*Şimdi bazı Türk kadınları öyle yapıyorlar. Gitgide moda olmaya başladı.*” der. Necati'nin önüne bakarak “*Güzel kız!*” demesi Rus tipinin güzel bulunduğunu, Türk kadınlarının başlarını Rus tarzı sarmaları da Rus modasının o günlerde

İstanbul kadınları arasında oldukça popüler olduğunu gösterir. Vedia'nın Madam Sofi ile birlikte nane likörü içmesi de onun Türk kızlarından ziyade Rus kızlarına benzediğini gösterir. (Safa 1998b: 158-161, 174) *Bir Akşamdı* romanında ise Sermet, kötü yola düşmüş bir kadın olan Meliha'dan başına Rus kadınları gibi antika bir sarık sarmasını ve serbest giyinmesini ister. (Safa 1997a: 239) Yazarın, ahlâken düşmüş bir kadını dış görünüşü itibariyle de Rus kadınlarına benzetmeye çalışması, Rusların nasıl algılandığını göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. *Sözde Kızlar*'da ise Türk kadınlarının Rus kadınlarını örnek alarak yüzlerine beyaz pudralar sürdükleri anlatılır. Eski bir kadın olan Nazmiye Hanım ile oğlu Behiç arasında şöyle bir diyalog geçer.

Nazmiye Hanım: -“Benim fikrim şu ki eğer pudra ve sürme bir erkeğe yakışırsa böyle bir tuvalet yaptığı için o erkek ayıplanamaz. Amma kendisine yakışmadığı halde pudra ve sürme süren bir kadın gülünçtür. Ben şimdiki taze kadınlara şaşıyorum, bazıları yüzlerine dalga dalga pudra sürüyor, adeta üçüncü devresinde bir verem gibi bembeyaz kesiliyor.”

Behiç: -“Ruslardan öğrendiler!” diyerek cevap verir.” (Safa 1993: 44)

Bir Tereddüdün Romanı'nda ise Rusların göçler, savaşlar ve fakirlikler yüzünden sefaletе düştükleri anlatılır. Yazar kendisiyle ve arkadaşlarıyla özdeşleştirdiği kaldırım çocuklarını anlatırken Rusların da ihtilalden sonra tam bir kaldırım milleti olduğunu söyler:

“Bir bardak çay içmek için şu elektrikleri göz kamaştıran dükkâna girelim. Orada bizden birçok insanlar var, bir millet var: Ruslar. İhtilalden sonra tam bir kaldırım milleti. Ne kadar da benzeşiyoruz! Aziz dilenci arkadaşlar, bir bakışta birbirimizi tanıyoruz.” (Safa 1998a: 96)

Yazar romanda Vildan⁴ isimli bir kadınla Beyoğlu'nda Kafkaslı birisinin işlettiği küçük bir bara gider. Barın arkasındaki odalara gizli ilişkiler için bir ev mahremiyeti kazandırılmıştır. Vildan'la yazar bu odalardan birindeyken dışarıda çalan bir Rus romansını dinlerler. (Safa 1998a: 134-136) Böyle bir mekânın Ruslarla irtibatlandırılması da yazarın, Ruslarla ilgili algısını gösterir. *Yalnızız*'da ise İstanbul'daki bazı Rusların piyano tamirciliğiyle uğraştığını görürüz. Romanın aslı kahramanlarından olan Meral, bir aydan beri bozuk olan piyanosunu akort ettirmek için bir Rus'u çağırmış fakat o da hâlâ gelmemiştir. (Safa 1997c: 175, 185)

⁴ Vildan: Bu kadının asıl ismi Vildan değildir. Evli de değildir. Roma'daki adam kocası değil âşığıdır. Âşığını çıldırtmak için İstanbul'a gelir, yazarla münasabet kurar ve onunla gayri meşru ilişkiler yaşar (s. 176).

Sonuç

Peyami Safa'nın romanlarındaki Rus imajına baktığımız zaman hem Türk toplumunun hem de milliyetçi bir Türk yazarının Ruslara bakışını görmüş oluruz. Peyami Safa'nın sadece romanları üzerinde yaptığımız bu inceleme bize şu hususları göstermiştir.

Öncelikle Peyami Safa, tarihî Türk-Rus mücadelesinden etkilenmekle birlikte tarihe takılıp kalmamış; aktüel zamanın Rusya'sı üzerinden bir Rus algısı oluşturmuştur. Hâlbuki milliyetçi bir yazar için bunu yapmak oldukça zordur. Peyami Safa'nın bu zoru başarabilmesinde ve muasır milliyetçi aydınlara göre daha mutedil ve realist bir çizgide durmasında, Rusya'yı ve Rusları yerli ve yabancı pek çok kanaldan takip etmesinin büyük tesiri olmuştur.

İkinci olarak Peyami Safa'nın makalelerindeki Rus ve Rusya algısı ile romanlarındaki Rus ve Rusya algısı arasında tam bir paralellik olmakla birlikte üslup açısından makalelerinde daha şiddetli, romanlarında ise daha yumuşak bir üslubu tercih etmiştir.

Üçüncü olarak yazar, Rus halkıyla Rusya'yı idare edenleri birbirinden ayırır ve Karl Marks'ın teorilerini tatbik için Rusya'yı kanlı bir laboratuara çeviren (Safa 1999b: 64) Bolşevik aristokratlarını zâlim, istilacı ve bencil görürken Rus halkını mağdur, mazlum ve fakir olarak niteler. Peyami Safa'nın hiçbir romanında sıradan Rus halkı ve Rus köylüsü için sarf edilmiş pejoratif bir ifadeyle karşılaşmayız. Bilakis, Rus halkıyla Türk halkını mağduriyet, mazlumiyet ve fakirlik ortak noktasında buluşturarak "*Orada bizden birçok insanlar var, bir millet var: Ruslar.*" der. (Safa 1998a: 96)

Dördüncü olarak Peyami Safa'nın Rus algısının iki noktada toplandığını görürüz. Bunlardan ilki Sovyetler Birliği'ndeki sistemin⁵ Türkiye'de gönüllü misyonerliğini yapan, materyalist, tarihî maddeci, ateist, komünist insan tipleridir. Bunlar neseben Rus olmadıkları halde savundukları fikirler ve sahip oldukları değerlerle zihinlerde Rusya ve Ruslar hakkında bir imaj oluştururlar. Peyami Safa, Rusya'nın gönüllü ajanlığını yapan bu tip insanların düşüncelerini fikrî ve felsefî anlamda çürütmeye çalışır. İkincisi ise 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra İstanbul'a gelen, kendi memleketlerindeyken asil ve aristokrat oldukları halde göçlerin, fakirliğin ve hastalığın pençesinde sefalet ve sefahate düşmüş Rus tipler-

⁵ Peyami Safa, "Garip Bir İdare Şekli" başlıklı yazısında Rusya'daki sistemin mevcut idare şekillerinden hiçbirine benzemediğini, nev-i şahsına münhasır özellikler gösterdiğini ve bu şekliyle komünizmle uzaktan yakından alakasının olmadığını iddia eder (Safa 1999b: 135-136).

ridir. Yazar, bu tipleri ise acınacak, sevilecek, bazen ders alınacak, aynı şehirde yaşanan dostlar olarak görür. Bununla birlikte romanlarındaki Rus algısının çok yüzeysel ve eksik olduğunu da söyleyebiliriz. Çünkü yazarın yaşadığı dönemde Kafkas cephesinde, elviye-i selâse (Kars, Ardahan, Batum) ve Ermeni meselelerinden hareketle hiç de iyi olmayan bir Türk-Rus ilişkisi vardır. Son dönemdeki Rus algısının oluşmasında diğer faktörlerin yanı sıra bu ilişkinin de büyük tesirleri olmuştur. Fakat bu olayları yakinen bilmesi kuvvetle muhtemel olan⁶ Peyami Safa, romanlarında bu konulara hiç değinmemiştir. Çünkü Peyami Safa, hiçbir romanında Rusları leitmotiv olarak işlememiştir. *Fatih Harbiye* istisna edilecek olursa, aslında romanlarında Rus kahramanlar da yoktur. Fatih Harbiye'deki Ruslar (Rus kız, Rus kızının annesi, Rus genci) ise isimleri bile olmayacak kadar siliktirler. Çünkü yazar, asıl meselesini anlatmak için romanlarında Rusları sadece bir dolgu malzemesi veya aksesuar olarak kullanmıştır.

KAYNAKÇA

- ALLEN, M. E. D. – MURATOFF, Paul (1966), *1828-1921 Türk Kafkas Sınırlarındaki Harplerin Tarihi*, Ankara.
- GÖZE, Ergun (1969), *Peyami Safa Nazım Hikmet Kavgası*, Yağmur Yay., İstanbul.
- GÖZE, Ergun (1989), *Rusya'da Üç Esaret Yılı (Bir Türk Subayının Hatıraları)*, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- KAFALI, Mustafa (2002), "Altın-Orda Hanlığı", *Türkler*, c. 8, Yeni Türkiye Yay., Ankara.
- KOHN, Hans (1983), *Panislavizm ve Rus Milliyetçiliği*, (Çev: GÜNER, Ağâh Oktay), Kervan Yay., 2. Baskı, İstanbul.
- LEYLAK, Mehmet Halil (1990), *I. Petro Döneminde Rusya'da Yapılan Yenilikler*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışmanı: Prof. Dr. Abdülhaluk Çay, Ankara.
- ÖZDEMİR, Fatih (2009), *Türk Romanında Ruslar*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Sema Uğurcan, İstanbul.
- P[eyami] S[afa], *Değerli Kumandanlarımızdan Köprülülü Kâzım Paşa*, tarihsiz, Orhaniye Matbaası.

⁶ Peyami Safa, bazı Ermenilerin Rus ordusuna iltihak ettiğini, Köprülülü Kâzım Paşa'nın da Azerbaycan'da Ruslara karşı taarruza geçtiğinden bahseder. (P. S.: 10) Hem bir gazeteci hem de memleket meseleleri karşısında hassas bir aydın olarak Peyami Safa'nın, Doğu'daki Rus ve Ermeni hâdiselerinden haberdar olmaması mümkün değildir.

- SAFA Peyami (1997a), *Bir Akşamdı*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SAFA Peyami (1998a), *Bir Tereddüdün Romanı*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SAFA, Peyami (1959), *Mahutlar*, Toprak Yay., İstanbul.
- SAFA, Peyami (1993), *Sözde Kızlar*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SAFA, Peyami (1994), *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SAFA, Peyami (1996), *Cânân*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SAFA, Peyami (1997b), *Mahşer*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SAFA, Peyami (1997c), *Yalnızız*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SAFA, Peyami (1998b), *Biz İnsanlar*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SAFA, Peyami (1999a), *Fatih – Harbiye*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SAFA, Peyami (1999b), *Sosyalizm-Marksizm-Komünizm*, Ötüken Yay., İstanbul.